

4.3.1. Els mots derivats per prefixació

La grafia dels derivats per prefixació presenta un cert grau de complexitat per diverses raons. En primer lloc, per la mateixa naturalesa d'alguns prefixos especialment productius i que, en la majoria de casos, poden tenir altres funcions com a mots independents (generalment adverbis o preposicions, i de vegades substantius: *anti-*, *contra-*, *ex-*, *pre-*, *pro-*, *pseudo-*, *quasi-*, *sobre-*, *sota-*, *sots-*, *ultra-*). En segon lloc, perquè la grafia de les formacions —aglutinada, amb guionet o amb els constituents separats— depèn del grau de lexicalització, un procés que evoluciona de manera diversa d'acord amb la definició de nous conceptes en cada camp de coneixement. Addicionalment, hi poden concórrer altres factors, com la forma gràfica del radical, que, per exemple, pot tenir una majúscula inicial o contenir un guionet.

4.3.1.1. Els derivats per prefixació s'escriuen generalment aglutinats, sense guionet entre el prefix i el radical: *amoral*, *anovulatori*, *asimètric*, *amfiteatre*, *antepenúltim*, *antiboira*, *antihistamínic*, *arxiduc*, *avantpassat*, *besavi*, *bisexual*, *circumnavegar*, *cisalpí*, *coautor*, *col·lateral*, *corregnar*, *contrarevolució*, *contrasentit*, *desfer*, *diòxid*, *discontinu*, *endogàmia*, *entresol*, *epidermis*, *exdiputat*, *extraterrestre*, *extravertit*, *hemicicle*, *hipertensió*, *hiposulfit*, *infraroig*, *internacional*, *intrauterí*, *macrocosmos*, *metafísica*, *microorganisme*, *monosíl·lab*, *multimilionari*, *neoclàssic*, *panhellenic*, *paramilitar*, *plurinacional*, *polivalent*, *postguerra*, *prehistòria*, *preromànic*, *proamnistia*, *proxinès*, *proppassat*, *pseudoderivat*, *quasidelicte*, *rereguarda*, *semideu*, *sobrenatural*, *sotssecretari*, *subterrani*, *superabundant*, *suprarenal*, *transatlàntic*, *trimensual*, *ultrapassar*, *unicel·lular*, *vicepresident*; *Anticrist*, *Cisjordània*, *Prepirineus*, *Transsilvània*. Igualment, quan un radical va precedit de dos o més prefixos: *exeurodiputat*, *pseudoprehistòric*.

4.3.1.2. Tanmateix, s'escriu amb guionet els conjunts formats per un nom, un pronom o un adjectiu precedits de l'adverbi *no* quan han assolit un alt grau de lexicalització i *no* es comporta com un prefix. Aquests casos corresponen a conceptes ben fixats en el respectiu llenguatge d'especialitat: *pacte de no-agressió*, *el no-alineament* (i *els països no-alineats*), *la no-bel·ligerància* (i *les nacions no-bel·ligerants*), *la no-ingerència*, *el principi de no-intervenció* (dret i política internacionals); *un no-electròlit*, *un no-metall* (química); *el no-jo*, *el no-res* (filosofia); *la no-violència* (i *els no-violents*, *Gandhi era radicalment no-violent*; sociologia); *prosa de no-ficció* (literatura); *els no-creients* (religió); *la no-figuració* (i *art no-figuratiu*; art); *geometria no-euclidiana* (matemàtiques).

Modernament és freqüent, particularment en el llenguatge periodístic, l'ús de l'adverbi *no* anteposat a noms abstractes, especialment a derivats de verbs i adjectius, per a designar la realitat contrària a la designada pel nom. Certes expressions, com les esmentades en el paràgraf anterior, s'han lexicalitzat i són casos conceptualment ben fixats com a termes propis d'un camp d'especialitat, de manera que el significat dels conjunts «*no* + nom» i «*no* + adjectiu» no es dedueix simplement per la negació del concepte expressat pel nom o l'adjectiu corresponent. A més, el caràcter lexicalitzat d'aquestes expressions no sol admetre la introducció de complements o modificadors, que serien, en realitat, arguments del mot primitiu: *És un partidari convençut de la no-violència* (cf. *La no-violència en el joc és imprescindible per a l'esportivitat*), *Gandhi era radicalment no-violent* (cf. *Aquest és un futbolista no (gaire) violent*).

En canvi, altres expressions no és evident que hagin assolit aquest grau elevat de lexicalització o s'hagin consolidat com a conceptes especialitzats, de manera que *no* manté el seu valor d'adverbi, el significat de les expressions és el contrari del que tindrien sense *no*, i en general admeten complements: *la no obligatorietat (de la vacunació)*, *la no existència (d'un llenguatge literari)*, *la no modificació (d'un acord)*. I més clarament encara amb adjectius i adjectius nominalitzats: *un nom no comptable*, *una organització no governamental*, *una equació no lineal*, *la comunicació no verbal*; *els no fumadors*, *els no matriculats*, *els no residents*. També hi ha expressions que es troben en procés de lexicalització i d'adquirir un valor conceptual, però mentre aquest procés no s'ha completat s'escriuen sense guionet: *la no confessionalitat (de l'Estat)*, *la no convertibilitat (del dòlar)*, *la no compareixença (a una convocatòria)*, *la no proliferació (d'armes nuclears)*.

Amb tot, és preferible evitar aquestes expressions si la llengua ja disposa d'un mot de significació equivalent format per un prefix negatiu o d'un antònim, com ara *disconforme* (per *no conforme*), *imprevisió* (per *no previsió*), *inexistència* (per *no existència*), *absència* (per *no presència*). De vegades també resulten més naturals construccions com «*manca/falta de + nom*»: *manca d'integració* (per *no integració*), *falta de resposta* (per *no resposta*).

D'una manera semblant a aquest funcionament de l'adverbi *no*, algunes preposicions, com *contra*, *fora* o *sense*, poden formar part de certes expressions lexicalitzades en què precedeixen un nom que és el complement d'un nom sobreentès. Aquestes expressions també poden arribar a lexicalitzar-se i adquirir un valor conceptual específic, i aleshores s'escriuen aglutinades: *una contrarellotge* ('*cursa contra rellotge*'), un *forabord* ('*motor fora bord*'), un *sensefeina* ('*desocupat, que no troba feina*'), un *sensepapers* ('*immigrant en situació irregular*'), un *sensesostre* ('*indigent*'). Igualment, els derivats d'aquests mots: *contrarellotgista* (de *contrarellotge*), *sensellarisme* (de *sensellar*).

4.3.1.3. El prefix s'escriu separat de la base lèxica per un espai en blanc en els casos següents:

a) Quan el prefix precedeix elements amb particularitats gràfiques, com ara majúscules, xifres, símbols, cometes o mots en cursiva (marcats tipogràficament en rodona en els exemples): *anti OTAN*, *fluorescència anti Stokes*, *ex Iugoslàvia*, *ex URSS*, *l'Europa post Maastricht*, *l'era pre Gutenberg*, *un pseudo Dalí*, *Pseudo Dionís*, *Pseudo Longí*, *mètodes de quasi Newton*, *expedició trans Himàlaia*; *selecció sub 21*, *pel·lícula súper 8*; *globulina anti D*; *un ex «hippy»*; *manifestació anti skinheads*; *anti honoris causa*; *pro kale borroka*. Davant majúscula, però, el mot prefixat s'escriu aglutinat si constitueix un nou nom propi i, en aquests casos, la majúscula es trasllada a la inicial: *Anticrist*, *Cisjordània*, *Prealps*, *Prepirineus*, *Transcaucàsia*.

b) Quan el prefix precedeix un sintagma lexicalitzat o una locució: *manifestació anti cascos blaus*, *al·legat anti pena de mort*, *vacunació anti tos ferina*; *ex alt càrrec*, *ex mosso d'esquadra*, *ex número dos*, *ex primera dama*, *ex Unió Soviètica*; *l'ambient pre Segona Guerra Mundial*, *manifestació pro dret de vaga*, *comissió pro Sagrada Família*, *pseudo petita burgesia*, *vice primera ministra*, *vice tinent d'alcalde*. Igualment, quan el sintagma va precedit de dos o més prefixos: *ex vice primer ministre*. També s'escriu separat quan el prefix modifica un mot que porta guionet: *actitud anti nord-americana*, *ex camí-raler*, *pseudo ciència-ficció*.

En els registres informals, determinats prefixos com *super-*, *hiper-*, *mega-* o *ultra-*, que se solen utilitzar amb intenció hiperbòlica, poden modificar locucions: *Queda súper a prop d'aquí; Ens hem llevat mega d'hora.*

Cal distingir aquests casos de les formacions en què un prefix modifica un sintagma no lexicalitzat, en què el prefix s'escriu aglutinat amb el primer component del sintagma: *exalcaldessa d'Alacant, excompany de pis, ambient prelliga de campions, subcampionat del món, concentració d'activistes antiprivatització de la sanitat pública, hematomes posttraumatisme cranial.* Són especialment freqüents els conjunts en què el prefix, particularment *ex-*, *vice-*, *sots-* i *sub-*, s'adjunta a sintagmes que designen un càrrec o una professió (*exconseller en cap, exministre de l'Interior, exregistrador de la propietat, sotsinspector d'impostos, subdirectora general, vicepresidenta primera del Parlament*), i també, per extensió, l'àmbit de les competències o l'oficina del càrrec (*subdirecció general, vicepresidència primera*). Com es pot observar, en aquests casos el prefix forma amb el primer component del sintagma una unitat lèxica preexistent (*exconseller, exministre, exregistrador, sotsinspector, subdirectora, vicepresidenta; subdirecció, vicepresidència*). Notem, en canvi, que en els exemples del paràgraf anterior no són usals les formacions **anticascos, *antipena, *exalt* o **exnúmero*.

Notem que el prefix *sub-* és àton i forma una unitat fònica amb el primer component del sintagma: *subdirectora general, subdelegat del Govern, Subsecretaria d'Acció Social.*

c) Malgrat tot, la pràctica comunicativa pot donar lloc a mots o expressions no previstos per la normativa en què és acceptable escriure el prefix separat del radical. Per exemple, amb la finalitat de distingir el sentit respecte d'un mot homògraf (*pre ocupació*, volent significar 'ocupació anterior', *pre fixat* 'fixat anteriorment', *ex portador, ex pres, co rector*) o bé per a evitar formes gràfiques detonants, especialment amb el prefix *ex-* (*ex exiliat* 'persona que ha deixat d'estar exiliada', *ex xa*, 'persona que ha deixat d'ésser xa de Pèrsia').

4.3.1.4. Tal com hem vist en algun dels casos precedents, cal distingir entre prefixos o usos prefixals (com *contra-*, *no-*, *quasi-*, *sobre-*, *sota-*, *sots-* o *ultra-*) i mots que són preposicions i adverbis: *una medecina contraindicada* i *guanyar contra pronòstic*; *un quasicontracte* i *la quasi totalitat de la gent*. També cal distingir els mots que provenen de la lexicalització d'un prefix (*fer un extra, la meva ex, valorar els pros i els contres, una festa súper*).

Notem, finalment, el cas de *pro*, que pot formar part de la locució prepositiva *en pro de* (*una moció en pro de la llibertat d'expressió*) i encara de la locució adverbial *en pro* (*hi han votat en pro*), a més de funcionar com a prefix (*proamnistia, proamericà, proxinès*).

4.3.1.5. En la coordinació d'adverbis que presenten el sufix *-ment*, és possible eliminar el sufix del darrer element, però no el dels altres adverbis coordinats: *Caldrà procedir ràpidament i discreta* (i no **Caldrà procedir ràpida i discretament*). Actualment, la coordinació d'adverbis en *-ment* amb eliminació del segon sufix és un tret propi dels registres molt formals i en l'ús general se solen conservar les terminacions: *Caldrà procedir ràpidament i discretament*.

Hi ha ocasions en què, com a recurs estilístic en contextos específics (científics, sobretot), és acceptable el truncament de tots els elements menys l'últim, amb elisió de constituents, dels compostos formats a la manera culta i dels derivats per prefixació en les coordinacions del tipus

homonuclears i heteronuclears o preoperatori i postoperatori, sempre que el primer constituent sigui un element tònic amb contingut lèxic: homo- i heteronuclears, pre- i postoperatori.